

**KA THWEI LAMIN  
B A D**

**LEH NEAM KI PNAR**



**MINIMON LALOO**

Acc No - 6519/12

Class No. 895.93.L.12.Thu

Author Laloo. M

Title Ka Hwei Lamin Bad  
(Lehniem kipnar)

Acc. No. 6519/12

**STATE CENTRAL LIBRARY**

**GOVERNMENT OF MEGHALAYA**

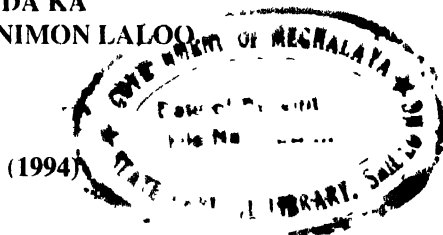
**S H I L L O N G**

1. Books may be retained for a period not exceeding **15 days** by members.
2. Books may be renewed on request at the discretion of the Librarian.
3. Dog-earing the pages of a book, marking or writing therein with ink or pencil, tearing or taking out its pages or otherwise damaging it, will constitute an injury to a book.
4. *Any such injury to a book is a serious offence; Unless a borrower points out the injury at the time of borrowing the book, he/she shall be required to replace the book or pay its price.*

**Help to keep this book fresh & clean**

KA THIWEI LAMIN BAD ( KA LEHNAM KI PNAR)

DA KA  
KONG MINIMON LALOO



IA KA HOK TYNRAI LA TYNGKAI.

LA MANA BAN AIWAI IA KANE KA KOT.

LA PYNMIH BAD PYNPHRIANG DA KI

LALOO BROTHERS, UMSOHSUN.

**CHECKED**

State Central Library  
Shillong.

## KA KTIEN LAMPHRANG

Haphi ki Nongpule baieit, sa shisien pat mynta ngan ai haphi sa kawei pat ka jingiathuhkhana u barim u bajah, kaba la jia ha ki spah snem mynshwa Ha kaba uwei u samla briew u leit shong kurim ia kawei ka “Puri” (Ka Jingthaw byindei briew ba shong ba sah shapoh um, kaba ju paw bunsien ha ka dur jong ki briew bad kaba don ka bor ba maian) La tip ia kane ka jingiathuhkhana kum ka Parom

Kh nang ban tip kham bniah, nga la leit da lade hi sha Elaka Mynso ban ioh peit da la ki khmat ia kata ka Thwei ba la pynsahnam da u ma u Woh, U nibah ni san Kumjuh ruh nga la leit ia kynduh ia katto katne ngut ki tymmen ki san, ki Woh, ban lum thup ia kata ka Parom ryngkat bad ki dur ki dar ka Wah Myntang bad katei ka “Thwei Lamin”

Ngan ym lah ban klet lano lano ruh ia ki paralok ba la tarap ianga, ha kaba nga la lah ban poi sha ka thong ban pyndep ia kane ka kot Parom Nga pynpaw ia ka jing sngewnguh jong nga ia i Men Blora Lyngdoh, Kong Meera Lyngdoh, Kong Mora Lamin Woh Khniap Lamin, Woh Syngkha Lamin Bah Ihik Syntem, Bah Nida Manar, Bah Hamsilet Shabong, Bah Candidate Kharbudon bad Kong Phidalya Tor Kumjuh ruh ia i Bah Emoolang Shabong I Lok jongnga i ba la kloi ban aild ianga ban pyndep iakane ka Parom bad i Bah Donbok T Laloo iba la kloi ban pynbit pynbiang lem ia kane ka jingthoh

Bad ka jingsngewnguh ba kyrpang jong nga ka leit sha i Mei jong nga i Kong Plesibon Laloo, U Dolor Mynso Wahch Pakma bad khamtam eh ia u Dolor Jowai Wahch Lalan Kynjing, U ba la kloi lan ban tarap ianga wat ha kaba pashat jingtip shaphang kine kiwei pat ki rukom lehniam ki Pnar kum ka Chat Lane” bad “SibSyin

Nga kyrmen skhem ba phi ki Nongpule Baieit jongnga ba ju lai kyrshan bad ai mynsiem ia nga na kawei ka por sha kawei pat, ba phin ia sngewtynnad bad tiplem shaphang ka kolshor ba riw spah jong ka jaidbynriew

Shi Hajar Nguh Iaphu Baroh

Jaka. Umsohsun

Tarik 20.8.94

Kong Minimom Laloo

Nongthoh.

## KA THWEI LAMIN

Ka Shnong Mynso, ka dei kawei na ki Elaka jong ka Jaintia Hills, ba hap hapoh ka bor pyniaid jong u Dolo! Baroh ki Elaka hapoh Jaintia Hills dei kiba hap hapoh ka bor synshar ki Dolo! Kane ka jingpynkup bor synshar ha ki Dolo!, ka dang shu jia shen ha ki spah snem 1835 mynba ka Sorkar Phareng ka la dakhoh ia ki jaka ki puta ki Pnar bad pynduhbor ia u Syiem Rajendra Singh, u Syiem Jaintiapur, namar ba um shym la kohnguh ia ki bor synshar Nongwei ban long Syiem Mraw Kumta ka Sorkar Phareng ka la kem bad set byndi ia u Syiem Rajendra Singh Ka da pynduh noh artat ia ka iktiar ka jong u syiem bad shah satang ia ki Dolo! ban synshar Ha kane ka rukom la pynkhamti ia ka iktiar kum u khliehduh Nongsynshar ki Elaka, da ka sorkar phareng naduh ba la sloit noh ia ka iktiar u syiem

Kane ka Shnong Mynso kadon kham pajih na Jowai bad shimpur kumba ar kynta ei ei ban poi Wat la ka shnong ka dangrit ruh kam pher ei ei namar ba ki jingroi ki la sdang suhthied ha kane ka shnong kum ka pule ka dangle, ki lad pynroi kamai kajih kum ki Bank ne jaka kynshew kyndiap pisa bad kiwei kiwei de

Bun napdeng kine ki nongshong shnong ki la kylla kristan (Man skur ki), don pat kiba dang bat ia ka niam tynrai la jong, kata kiba dang long chnong Dei da ka jingdon jong kine kiba dang long chnong ba sa sah sa neh ka niam tynrai ha Mynso, hynrei te la duh jyndam lada ym don shuh kiba dang tip shaphang la ka niam tynrai la jong Wat kiba shong shabar jong kane ka shnong ruh, haba iap briew ki ju leit buh shyieng sha shnong la jong Lada kiba iap pat sha ri Nongwei, ki bahaing jong kito ki nongiap ki hap ban leit rah da ka jain ba ju phong ki ta ki nongiap ban ioh lehnam ia ki nongiap ba la iap sha ri nongwei

Ka Wah Myntang ka don ha kane ka Elaka, ka long kaba heh bad ba ithiang ban peit Don shibun ki Mawlong Mawteh ha kane ka wah Hapdeng jong kane ka wah, ka don kawei ka Thwei kaba sahnem haduh mynta mynne, kaba ki khot kyrteng ka "Thwei Lamin" Kadon

ka Parom ba sngewtynnad bha shaphang uwei u samla uba kyrteŋg u Sing Lamin, uba leit bia ia ka puri bashong basah hangta ha Wah Myntang

Ha kane ka wah don uwei u maw ba heh bha hapdeng wah, uba ki khot u “Moo Pyrdi” (Mawpdeng) uba jrong bad heh tam napdeng ki para maw baroh badon hangta

Don byllien bah ki Mawramsang ha kane ka wah La ong ba lada kine ki maw ki kiew saw, ki pyni ka dak ka shin ba un wan u Pylliang (U lapbah lapsan) Kine ki maw bun ki dei ki ronglieh bad rongiong Hynrei ynda jah noh u pylliang, kine ki maw ki kylla biang sha ka rong lajong kum mynshwa hi, kata kamut sha ka ronglieh ne rongiong

Lyngba ka jingiathuh khana parom i mei jong nga, shaphang uta u Kñi tymmen ba leit bia puri ha Wah Myntang, ka jingkwah ban tip khambniah bad ban leit wad ia kata ka Thwei, ha kaba uta u ma u Woh (ñi bah ñi san) u la leit ban buhnam ialade Ka ju ktik ia nga man la ka por naduh ba nga dang khyannah, haduh ba ngan da ioh shisha ka lad ban leit bad ban peit da la ki jong ki khmat ia kata ka jaka shongneh jong ita i MaWoh

Ka mynsiem jong nga ka shlei miar da ka jingkmien bad ka dohnud ka hun jrut haba nga ioh lad ban poi khuk haduh kata ka jaka shongneh ne ka jaka shong jaka sah ita i Mawoh Katno nga sngewieit bad sngewsarong ba nga lah ban poi tiap, bad iohi da la ki jong ki khmat ia kata ka Thwei Lamin, ba pawnam (Ryngkat bad ki jong i Woh Khniap Lamin, i kñi kur ba la tymmen bad ka Kong Mora Lamin, ka para kur na shnong Mynso Khlem da klet ia i Bah Nida Mannar, iba la kloil lan ban ai kali bad leit ialam ianga shata sha Wah Myntang )

Halor kane ka parom, nga la leit ia kynduh ruh ia i Woh Syngkha Lamin, iba la tymmen briew, ban wad jingtip kham bniah shaphang kane ka Thwei Lamin Khlem khniun, i ruh i la bynrap ia kaei kaba nga la dep tip lypa, lait noh satang khyndiat khyensoit ki mat pynshai kiba i la pashat jingmut ha nga Bad lyngba ki jing lum jingtip jong nga, ia kine kiei kiei baroh, nga la rai ban thoh ia kane ka parom, ka

ban sah jingkybmaw shi junom, ha ki pateng ksiew Lamin bad kumjuh  
 ruh ba kiwei kiwei de ki jait bynriew kin dup tip lem shaphang kane  
 ka Parom ba sngewthiang

\* \* \* \* \*

Kat kum ka parom shaphang une U Samla Sing Lamin, la ong ba  
 u long uba smat bha ban leit khwai nangta na Wah Myntang Teng  
 teng u ju sahmiat da ki taiew baroh shata sha Wah Dei ha kane ka  
 rukom leit khwai jong u khah khah, ba u sa ia kynduh bad ibha samla  
 bad kata ka Puri kaba shong basah hangta ha Wah myntang Ka kmie  
 bapli bym tip ei ei, kam ju khang ia u ynda u leit sahmiat makna shata  
 sha Wah ruh, naba ka leit thoin thoin ia u ba u dei u khun shynrang  
 marwei

Ha kane ka rukom u la iapoikha bad kata ka samla na kata ka  
 wah Hadien kata u la phla ha ki tyndong skhor jong ka kmie baiet ba  
 u kwah ban wan ia lamkai ia ka sha ing Ka kmie ruh ka mynjur bad  
 pdiang sngewbha ia ki jingtyrwa u khun Kam kwah ban pynthut ia u,  
 kaweh ruh ba ka dei ka kmie kaba sngewthuh, haba u khun jong ka u  
 la pynnoh bad pyndem la ka mon bad jingieit ha kata ka briew, kam  
 kwah ban long mawjynthut ha ka jingim jong u Ka kwah ba u khun  
 jong ka un shongsuk shongsain bad don ka longing longsem ba skhem.  
 Ban da dei da kiwei pat ki jait kmie, kin jin da buh diengpyngkhang  
 ha ka jingun ka jong u, bad nym kubur pyrsa kurim ia ka briew ka  
 bymdei kaba shong ha ryngkew ha basa, hynrei pynban kaba shong  
 shapoh ka um ka wah

Kumta katkum ka jingbthah jong u khun, ka la niam phui ne  
 pynkhuid phar ka ing ka sem, naduh bshem (Phyllaw) haduh Kyrpong  
 Ka da weng bad pda lut phar ia ki synsar ing sha jngai baroh Naba ki  
 Puri Um, kim ju sngewtynnad ia ki jingjaboh bad jakhlia, khamtam  
 niulei ia u synsar ing

Ynda la poi kata ka sngi ka ia kumba la iakut Kata ka puri ka la  
 leit kai sha ing jong uta u Sing Lamin Syndet syndet mar ia poi ha  
 phyllaw ing, ka la bret noh bak ia kita ki jingwanrah sngewbha ban ai  
 ia la ka Kiawkurim bad phet iamrem sha la jaka puta ba shong ba sah

Kane ka rukom phet iamrem jong kata ka puri, ka la ktah jur ia u khun bad ia ka kmie, kiba dap da ka jing lyngngoh kaba khraw bad kylli ha lade, "Balei ka phet noh kumto?"

Shen ka kmie ka sa ioh ia ki jubab jong ki jongkylli la jong ynda haba ka lap ia u lyngkhot dieng synsar ba tynsat ha khmat tyngkong ing Shiphang ka kmie ka la shatong ngaiñ kumno une u dieng synsar u wan poi hangta ha tyngkong ing jong ki, haba ka la dep pynkhuid phar ia ka ing ka sem baroh kawei

Liak hangta ka kynmaw, ba don kawei ka samla kaba na ka jait Syntem, kaba wan shongkai, ka da suh bniat de artat Hangta ka sa peiphang ba dei kata ka briew kaba tynsat ia uta u lyngkhot dieng suhbniat synsar ha tyngkong Shiphang ka kem baiong bad puson "Balei kein?" bad don daw aiu mo ba ka wan leh kumne'

Phewse kata ka briew pat de, ka dei kaba ibha samla ia u Bah Sing Ka sngew bishni, pihuiñ bad atnud ba un wanrah kynthet da kawei pat, haba da lade ruh ka iet ia u Kumta da kita ki buit sianti ka la lah shipor ban pyn ia khlad ia ki Dei hangne kein ba ki sa ong "Baroh kilong kiba dei bad ba biang ha ka liang ka thima jingreit Bad sa kawei pat ka daw kalong ba kam sngewtynnad ba kata ka puri kan wan kiew ha ing kita ki jait Lamin Ka bishni ba ioh ka jait Lamin kan long syiem, Kat kum ka jing ngeit u barim hyndai hynthai, ki khein ia ki puri kum ki Blei ki Dken Te lada wan kai ki puri ha kano kano ka ing ka mut ba kato ka ing kan ioh long syiem

U Sing Lamin u la sngewsih kthang ia kine ki jingjia baroh bad u la lyngngoh kumno kata ka briew kaba na ka jait Syntem ka tip ba un wan ialamkai ia kata ka puri sha ing, Hynrei ym shym tip ba kata ka briew ka la iohsngew lut ia ki jingiakren jong ki shi kmie shi khun mynba ka mut ban wan shongkai ha ing jong ki

Hangta hi u la tai kut ban leit bud ia ka bareit sha ka jaka ba shong ba sah ma ka

Nangta la pynbna paidbah ba u Sing Lamin un leit noh sha la



ingsah' ingshong sha Myntang Bunbah ki Paid nongshong shnong, ki la ia mih ban leit peitkai ia kata ka jingleit bia puri kaba long syiem thik kumba leit pynon kurim ia u Sing Lamin shata sha wah Myntang

La ong ba ynda u poi hangta ha Wah Myntang, u iaid tawiar laisien hangta halor sla um u da khublei khatduh artat ia ki paid bah u shong da u siej bad ynda la kut ka tawiar laisien laiwat, u sa ngam de praw shapoh um, u da jah artat jar shata sha thwei khlem da wan mih syrngiew shuh Nادهu kata ka por ba u Sing Lamin ym ju wan paw pyrthei shuh, ki sa khot kyrteng noh ia kata ka thwei ba u leit ngam da ka 'Thwei Lamin'

Ka kmie baphi hapdeng ka jinglong tymmen, kam lah khlem da part dohnud ia la u khun uba ka leit thep mynsiem, ba kan nym iohi shuh tdot ia ka dur bhabriew jong u Wat katta ka leit ia la u khun ruh kam shum khang ia u ba yn leit sha la ing lok ing khun Ka shu kyrkhu khatduh iawai ia u, ba un shongsuk shongsain shirta bad la ka tnga baieit Bad da ka khmat ba la shlei tang da ki ummat kthang ka peit leit bad doh khatduh ia la u khun shwa ba un mih na ing Ka longing bad jingieit jong ki shi kmie shi khun ka kad hi wak ha ka waitlam ariang syrti ka nongshun

Haduh mynta mynne ki ba dang long Chnong (kiba dang bat ia ka niam tymiai) ki jait Lamin, ki khein khuid bad kyntang ia kane ka jaka haduh katta katta Ymbit ban leit leh jakhlia hangta ioh kem pang ynda ba sngewsih ka Blei Nongsynshar hangta Ki Jait I amin kim bit ruh ban leit khwai dohkha na kane ka Wah ne Thwei ne ban bam ia ki dohkha kiba na kata ka Wah ne Thwei Lamin, ba sa shrai ka Lei Synshar Ki lah ban ioh pang ioh jhia kaba jur Tingwa da toh ki Chnong para te hoi hi, kaba mut ba lada leit khwai da kiwei pat ki para pnai nangto ym lei lei tangba lait noh na ka kur ka jait Lamin

Kat kum kita ki Khana hyndai ba la ioh lum na shnong Mynso la ong ba ka jait Laloo ka ia dei kur bad ka jait Lamin Nادهu ka por ba kha khun bad ot sohpet da u 'Dieng Laloo',

Wat ia i Mama jong nga ruh i Bah Everywell Laloo (Bam kwai ha dwar u Blei) la ju khot ia i da u Sing Lamin ynda i leitkai sha shnong Mynso, khamtam ñiulei ha ka por ba leit buh Shyieng (jong ki nongiap), kum ka dak ka jingkhoh leit ne sngewburom ia uta u pyrsa ksiew na ka ing uta u Woh Sing Lamin ba bia puri Imat ka lah ban long ba ha ka por mynshwa ia ki kmierad tymmen jong ngi ruh la pynot sohpet da uta u Dieng Laloo kumta la tip noh da ka jait Laloo

La ong ba ka tynrai jong kine ki Lamin ha Mynso ki dei kiba na sha War, tangba ki leit poi wir sha Mynso ban bylla jakpoh Kumta ki sa kylla long ki nongbuhai shnong ha Mynso

Dei naduh kata ka por ba ka jait Lamin ka sa iashun bad khein sang ban iapoikha poiman bad ka Jait Syntem, namar ki niew ba ki dei ki nongshun Hynrei katba nangiaid ki sngi ki snem, bun ki briew ki kylla kristan noh (Man skur noh ki) Kim bat ne khein shuh ia kata ka lasang u hyndai hynthai bad ki ia shongkha noh Kane ka rukom khein lasang jong ki pnar ka dang don haduh mynta mynne ha kiwei pat ki jait kur Haba lasang kim ju ia kiew ne ia leit iawan wat ha ka iap ka im ruh



K1 Mavratsong ha Ihwe! Lamin.



Ka Wah Myntang.



Jaka ba Jelt ngam u Singh Lamin.



Ka Thwei Lamin.



Ki Mawramsong.



Ka Ihwei Lamin.





Ki Iwlong Mawteh.



K<sub>1</sub> Mawlong Mawteh.

## KA CHAT LANE

Hawa ong i ka Chat Lane em ka daw kawa naduh i shwa Haba ong Chat Lane kamut ba don ki daw kiba naduh ki por hyndai hynthai: La ong ba kane ka Chat Lane ka don ka jingidei ba tynrai bad kawei ka briew kaba kyrteng ka Lisan, bad lyngba jong kane ka Lisan sa mih kane ka Chat Lane

Ka Lisan kadei ka samla briew ba tipsngi bad kawan na ka ing badon bakot, ba kynjai ba kynthem, ka ing ba don burom ba don surom Ha kawei ka sngi ka Lisan ka leit sum sha wah, leit jia ryngkhat ba hangta haneng ruh don shynrang uba sum Une u samla u kyrteng u Shyllong, ym shym la tip ba don kynthei briew kaba sum, kham sharum jong u kumjuh ruh kumba ka Lisan kam shym la tip ba don shynrang ba sum hangta haneng.

Naduh kata ka por ba ka Lisan ka wan sum na wah, ka la sdang ban leh tlót, ud kjut doh kjut phad lane ka sdang ban leh niun ka met ka phad bad leh thlia ruh har rukom Ka kwah sa ka bam soh bam pai bam thlia met kaba pynpaw shai kdar ia ki dak ki shin ki jingthrew ka nong armet

Ki bahaing ki la peit thuh bad i lyngngoh ia kane ka rukom leh jong ka Kumta ki la ia rai ban leit pyni noh ia ka sha ki stad ki jhad, hynrei ym shym don ba lah ban pynjem ne pynkoit ia ka Khatduh iawai ki leit ialam ia ka sha u Lane, (Lynnai) u Nongpeit bastad. U Lane pat u iathuh ba ka Lisan ka khlem don jingpang ei ei ha ka met jong ka, hynrei u la iathuh ba ka pang swai naba ka la armet bad pun khyllung ha kpoh

Baroh kita ki bahaing ki la ia lyngngoh lut ia kata ka jingbatai u Lane, ki da sngewlehrain bad jahburom ia kum kane ka jingwan jia khyllah ha ka ing ka sem ba don burom ka jong ki

Kita ki bahaing ha ka jingsngew dom bad sngewsih ki la nang tharai ba uta u Lane u kren bein iaka longing longsem ka jong ki.

Kumta da ka jingbitar shla kɪ phut ia u bad leit bret sha synrang Tip ma kim shym poi pyrkhāt shaphang kata ka jingleit sum ka Lisan Te kumta kine kiei kiei baroh kiba jia ka dei ka Maian Blei, kaba na sha lyndet ka bor jingpyrkhat u brier

Kumba la iathuh da u Lane, ka Lisan hadien khyndiat'bnai ka la kha da u khun shynrang u bym nang ban kren Kɪ snem kɪ ia kɪ la tyllun stet haduh katta katta, hynrei la lut kɪ jingphah sumar sukher la sepei nadong shadong. Ap shiphew snem kynthih ruh ym pat lait kren satja. Kumta kita kɪ bahaing kim banse ban leit ialam ia uta u khynnah sha u Lane. Kɪ dem kɪ nguh bad kɪ kyrpad kyrpon ia u ba un sngew synei lem ia uta u khynnah bym lait kren

Ha kɪ por hyndai kɪ sim kɪ doh bad kɪ laiphew mrad baroh kɪ dang ia kren brier Uta u Lane u la sngew synei ia uta u khynnah bad u la pynjem bad pynkoit ia uta u khynnah ba un lait kren. Kita kɪ bahaing kɪ la kmen ym tip brier shuh naduh kata ka khyllipmat ba uta u khynnah u la nang ban kren, kɪ sa khot kyrteng noh artat ia u da u Synrang.

Ha shnong Nartiang ruh kumjuh Hawa Chat Lane te man kam ka rukom wym mih pyrtuit, jied pyrtuit ia u ne ka khon (Haba Chat Lane kamut ka rukom jied kyrteng thymmai ban lait na kano kano ka jing bymiahap kyrteng Namarba lada ym ia dei ne iahap kyrteng, kɪ khyllung kɪ pang khrew, kɪ jhia Don pat kiba shu pang swai lynter

Kumta kɪ hap khein hap shat, na bynta ka niam ka rukom kumba la buh la seng da u Manshwa Longshwa, kɪ suit kɪ shor da u klong u skaw, da ka pylleng bad u khaw (Man na bynta i niam i rukom kamwa da buh da u Waheh u Wasan, toh u suit da u klong wa u sko, wa ka pylleifi wa u kho) Lada kup ka shat ka khein bad u khyllung u shait u khlaɪn kata ka mut ba la iahap ka kyrteng bad ka sa sahduh de haduh ba ynda u la tymmen syndon (Lada shait da nang man wa iahap pyrtuit te da sah hai te)

## KA SIB SYIÑ

Kane ka rukom Sib Syiñ kɪ leh tang ha ka por loh khun, lada loh khun ne kha khun ha ing, kata ka mut ha Jowai lane ha kano kano ka jaka shnong, lada kha mynmiet ki Sib syiñ noh mynstep. Shwa ban kha khyllung, kɪ bahaing jong ka Nongpun khun lane ka Nongarmet kɪ ju pynbiang lypa lane pynkhreh lypa ka Kha tyrkhong, u sying met, u khiew ranei bad kiwei de Lada nɪ bakha khyllung ha aspata, te kɪ ju Sib syiñ (Bam sying) pat ynda wanrah ɪa ɪ khyllung sha ing.

Kanɪ ka Bam sying mut ko ka watoh u bam doot ɪa u mynso. Hawa doot ɪa u mynso, wa ka nguh ka dem yong kɪ wa bam wadih waroh haite, lada toh ɪ khonboo kynthai ne chynrang, loh kɪ u pyn ɪow wa ɪnɪ ɪ khonboo lada man u chynrang, loh u man u wa biang ka nɪa ka yutang, loh u, u man uwa shait uwa tram, kamwa da mɪh na ka Syiem Wabuh ka Syiem Wathoo (Kane ka Bam sying kamut kaba doot ban lait na ka mynsaw mynsnam Haba leh ɪa kane ka nguh ka dem bad ka duwai ka phirat jong kɪta kɪ nongwan bam sying hangta, lada dei kynthai ne shynrang kam pher ei ei, tangba kɪ dak kɪ shin kɪ dei ban long kumne Lada dei u shynrang u dei ban long uba biang ka nɪa ka jutang, ba un dup long uba shait uba khlain, kumba fa seng ɪa pun hapoh u trop ksɪar trop rupa kat kum ka hok na ka Blei ka Synshar)

Lada toh da ɪ kynthai leh ɪow man ko ɪ watip ɪa u kchu ɪa kɪ siang, kawa tip ɪa kɪ ɪoong kawa tip ɪa ka sem, kamtea ɪow ymhoi u em ka kynat, u lait na ɪ mynso mynsnam hawa lai wa wan (Lada dei pat da ɪ kynthai ruh idei ban long iba tip ɪa ka kur ka jait, iba tip ɪa ka ing iba tip ɪa ka sem, kumta ymdei ban don ka jing ɪa kynat ne jing-ɪashrut khnang ban lait na ka mynsaw mynsnam hapoh lyntu syngkɪen ne ha ka leit ka wan)

Shisɪen ong hɪ, kane ka Bam Sying ka mut hɪ kum ka doot mynso ban lait na ka mynsaw Katba ym pat dkut-sohpet ɪ khyllung kim ju bit ban leit sha ing ɪapbriew Ynda ɪa dkut sohpet pat kɪ khreh sa u Syiñ Shyrmɪt (Shynrai bym pat dung), u Sying Tro (Syng makhɪr), kɪ bahaing kynthai jong ka nongkha khun kɪ deng ha kɪ da kaba suh ɪa

u sying bad u shynrai ha u ksai kumba deng khadu Kaba pyni ba katto te ka mynsaw ka la kut Ki bahaing hasem ki la lah ban leit ban wan, ban ia leitka! wanka! sha ing ki paralok ki parajor baroh, ym don jingteh jingkhun shuh ia ki Mar iadep bam sying pat de ki ju leit buh noh ia kane ka "Ioongkhon" ne Skum sharud nong lane shapoh khlaw Dei ban leit tang ar ngut, uwei u shynrang bad kawei ka kynthai (Toh u lai ar ngut na kata ka ioong, uwi u shynrang wa kawu ka kynthai) Dei ban buh ia kata ka Ioongkhun halor u dieng, khnang ba ki dkhiew ki kruiñ kin nym ioh kiew Lada jia ba ioh kiew khniang ha kata ka Ioongkhon ka mut ne pyni dak ba ita i khyllung i lah ban iohpang prum ne satrew

Ha kane ka Ioongkhon ne Skum, dei ban buh bad u dpei pjah, u thiat bad u shynrai khyndiat ha uta u khiew ranei Ym ju bit ban phai dien ynda haba leit buh ia kane ka Skum Ynda poi ha ka jaka ba dei buh ki da duwai da phirat ba i khyllung yn dup shait dup khiahkrat, yn ioh ka met ka phad kaba khlain ban lait na ka pang ka swai ne ka prum ka satrew.

Ia kane ka Sib Syiñ lane Bam Sying la ju leh satang kiba dang long Niamtre, kata kamut kito ki bympat long niam ne man skur Dei ban pyndep ia kane ka rukom lehñiam katba dang mih ka sngi bad ia kane ka Sib Syiñ la ju leh haduh mynta mynne

Ki tiar ba ki ju pynbiang lypa shwa ban kha khyllung, ki long kumne harum (Kaba ki ong ka Booh Pangrai)

- 1 Ka umphniang bam ia kane ki khot ka Umphniang Pangrai
- 2 Ka Sabon Pangrai
- 3 Iulum, Iukdung wa ki Iusiang (Ki jainphong, jainsop bad jainsiang.
- 4 U kse langlot. (U ksailum)
- 5 U Syiñ Da u Sying met (Sying bah)

- 6      **Ka Dakha. Da ka dakha Dapatlí (Khaphah).**
- 7      U Klong Um (Kchu Larnai khian iow booh ioongkhon (U khiew um/u khiew ranei rit ban ioh buh ia ka jhep.)
- 8      U Kchu Larnai heh iow tu umsum (U Khiew ranei heh ban ioh tiew umsum
- 9      U Chylliah chlaim uwa pynemkam hei por wakha lei khonboo (U shylliah ronglieh u ban pyndonkam ha ka por ba kha khyllung)
- 10     Ka Sapied. ka wow pynemkam hei ah sapet (Ka Salid siej ban pyndonkam haba ot sohpet)

Haba ot sohpet patde kim ju bit ban pyndonkam da kí kynja nar, namar ba ioh kiew ka “Ronchondi” (Ramshandi)

Ia u sohpet barabor la ju ot da kí kynthei Ym bit da lei lei ruh ban ot sohpet u kpa ia i khyllung la jong, kí khein ba ka dei ka sang ka ma

Kí Tiar ba pyndonkam ha ka por ba Bamsying (Noh Mynsoo).

- 1      Kí Luta lai tylli
- 2      Kí Klongsoh Ymdei ban iabiang thik ha ka jingniew, kí dei ban don tam khnang ban nym ia lyngkhuh Kata kí dei ban don 5,7,9, 11 bad kumta ter ter
- 3      Kí pliang ruh kumjuh hí kim dei ban ia lyngkhuh, kí dei ban don 11,13,15 ter ter
- 4      U Sying Met (Syng bah)
- 5      **Ka Dakha Dapatlí (Kha tyrkhong/khaphah)**
- 6      I pyrnah i pyrin (Yiad Jyndem)

Kí shynrang kí ju thang kha tyrkhong bad kí kynthei pat kí ia ot

syng Hangne ruh kumjuh ia ka dohkha shwa ban thang dei ban niew  
ba kim dei ban iaryngkat ne lyngkhu, hynrei dei ban tam

Nangta shwa ban thang ruh ki dei ban (Pyniat) buh bhah ia ka  
nongkha

Ki kynthei kiba ot syng pat de kim dei ban ot lut ia baroh u Syin  
Tawar (u syng bah ) uba don lai khmat

Ynda la dep pynbiang lut baroh ki jingdonkam kiba iadei bad  
kane ka Sibsyin Ki sei nyngkong eh ia ki Luta Uwei ki buh na ka  
bynta u kni ka ing bad uwei pat na ka liang u Kpa ita i khyllung, sa  
uwei pat bad ki kynthei Ki pliang ruh kumjuh ynda dep ki sa sam sa  
sha ki paralok Ki sei sa ki Klong Blai (Klong Blei) na u shang Ki  
buh ia ki ruh kumjuh bad da pynsah pat ar tylli ha u shang Uwei na  
ka bynta ban buh ha ka liang jongki kynthei bad uwei pat na ka liang  
jong u kpa

Ynda ladep baroh, ki sa rah ia i khyllung ha "Rakud" (Ha ing shet  
ja harud dpei) bad dei ban thum da ki kmiekha ne kniakha, ki sa  
sdang ka lehniam

Ki shim u syng shi lyngkhot, ka kha tyrkhong shi dkhot, ki khniot  
pynpra khleh lang ka ki Ynda dep nguh blei, ki sa bret ia kata ka  
dohkha ha khmat ka pliang Ki shim sa u klong ba set sla, ki phut noh  
ia ka sla bad sa sdang sa ka nguh ka dem ia ka Blei ka Synshar Ynda  
ladep ka nguh ka dem ki sa ia bam

Ynda dep bam pat de, u Kni u shim ia u Luta bad sait kti ha kata  
ka pliang ka jong u Hynrei kat bym pat dep lut ki lok ki jor, u Kni  
horkit hordang ym bit ban sait kti ne ieng nangta na jaka shong, tad  
haduh ynda la lum la pynlang lut ia ki tiar baroh Nyngkong eh ki dei  
ban lum shwa ki tiar na ki kni, ki khur ia ki ba tam salit ki lum iaki shi  
jaka bad sa leit bret lang baroh

Ki Tiar ba pyndonkam haba leit buh Skum (Booh loongkhon)



1 Ka Wait 2 U Khaw 3 U Syin Troo Shinat (Syng Makhir)

4 UDpei 5 U Thiat 6 U Shynrai 7 U Khiew um (Khiew ranei rit babuh Pangrai ne ba la pynkhreh ha shwa ban kha khun da ka nongkha )

U Kñi shynrang u shim ia ka wait, u khaw shikham bad u sying makhir shinat Ka kynthei pat ka shim dpei pjah bad theh ha ka ing skum (jhep) ba la don lypa ha u khiew ranei rit Shim sa u Thiat bad theh lang hajuh

Nangta pat sa u shynrai ruh kumjuh Dei ka kynthei ka ban rah ia i ta i Ingsaum (loongkhon, ka Jhep)

## KA NOHKHAT

Ka Nohkhat man kam wa khawai booh pyrtuit khonboo, tungwa toh ka niam yong ki wa dang man chnong Ka Nohkhat ka, long hi kum ka khawai jer kyrteng khyllung Tangba ia kane ka rukom dang bat sa tang da kito ki bym pat kylla kristan, kata ki ba dang bat ia ka niam tynrai lajong Ki pynleit niam da ka 'Yiad Um, ka Jyndem ba la pdem da u khaw, kaba ia sryiem thik kum ka "Jhoh" ba pyndonkam da ki Bhoi Ia kane ka Nohkhat la ju leh ha Elaka Mynso

Haba khot bam Nohkhat, ki ju iasong pathi song kwai iaki Kmiekha baroh arliang, kamut ba ki iawer wan bam ia kiba na ing u Kparad bad na ing u Kpa jong i khyllung (Man na ka liang u Papun wa na ka liang u Pa ki khon)

Ha Elaka Mynso ki khot ne tip iaka kum ka Nohkhat, katba sha kiwei pat ki jaka ne Elaka don ruh kiba khot kyrteng ia kane ka rukom lehniam kum ka "Chat Lane" Kine ki rukom lehniam ki iapher khyndiat khyonsoit kawei na kawei pat Ngan iathuh khyndiat shaphang kane ka Nohkhat

Shwa ban sdang ia kane ka Nohkhat, ki bahaing ba hasem jong u khyllung lane ka kmie jong u, haba ka leit khot ia ki kmiekha bad kniakha ka hap ban iasong kwai ia ki, bad kata kadei ka rukom iawer wan bam Kane ka rukom iawer da kaba song kwai ka iasryiem bha bad ka rukom iawer khot bam khawai ki Khar Nepali, kiba leh khmyuh kum ki Mynso da ka ba iasong kwai, tangba ki iasong ia ki paralok parajor

Ha kata ka sngi ba khraw, shwa ban sdang ia ka kam, ki pynsum ia u ne ka khyllung habar ha ka dabor heh, nangta pat sum kti sum kjat sa ki bahaing hasem. Ia kane ki ju leh ha ka por janmiet shwa ban sdang ka leh niam

Ia ka Nguh Blei Nohkhat la ju pyniaid da u Kni jong ka ne u khyllung, kum u Para ne Hynmen ka kmie lane da u Kni tymmen

(Man kam u pau ne sanpun ka bei u khonboo ne da u Mawoh).

Nyngkong nyngshap eh, da ka pylleng bad u khaw ha ka lakait, uta u kñi u kren u khana shwa ha phalor, u bret de ia u khaw phui phui shiwat arwat bad ynda dep kren dep khana, u sa mih leit bret noh ia kita ki tiar ba pynleit niam

Mar iadep wan bret kita ki tiar pynleit niam ha ka Nguh Blei, ki siang sa u shylliah ha phyllaw bad baroh ki sa ia shong kyllain myngngor halor uta u shylliah, ki sa sdang sa ka kren ka khana

Ynda ladep kren khana patde, kitá ki kñi ki San, ki Karbar ki sa sam sa ki pliang thik kumba Sib Syiñ (Bam Sying), ki da buh ka dohkha tyrkhong, u sying bad ka mluh bad sa sdang ban kren duwai biang ha ka rukom phawar

Hadien kata ki sam sa u klong u skaw uba set sla bad uba khlem set sla Sdang biang ka duwai phawar da u kñi tymmen bad ki iadih artad ia kata ka kiad jyndem na u klong Bud sa ki bahaing bahasem wat ki kmiekha hi ruh kidei ban dih lem khyndiat

Ia ki kmiekha ki ai da ki klong rit ba set sla, katba is kiwei pat ki sam da kiba khlem set sla Ynda ladep ia mad ia kata ka 'Yiad Um, ki sa sdang pat sa ka ban ia bam ja Hangta ki Karbar ki lum ki lang ia baroh ki pliang bam sying Katkum ka rukom ba la buh ne seng da u longshwa manshwa dei ban da iehnoh shi shyit ar shyit ka dohkha bad u sying ha ka pliang Ynda ladep lum lut baroh ki pliang ki Karbar (Nong iarap kam) ki ai sa ka um sait kti ia baroh

Haba bam ja patde, ki lah ban jied kat kaba ki sngew mon ne sngew kwah ban bam Ki ju shet Saw jait ka ja ne Saw rukom Kata ka Jatoh, Jadoh, Jashriew bad Jalieh Don kiba kwah mad baroh saw jait don pat kiba bam tang shi jait ar jait

Ynda la dep ia bam ja lut baroh, ki iasong sa u kwai ban nym jew shyntur Pynbud sa ka iasong kwai tylli (U kwai tylli bad u typew sla heh khlem ot) ia ki Kmiekha, Kñiakha, ki Kñi ki Kur Katba ki

paralok parajor patde k<sub>1</sub> lah ban dang ia di<sub>h</sub> sngewbha biang ia kata  
 ka Jyndem katba k<sub>1</sub> mon ryngkat bad kita k<sub>1</sub> kñi, katba kim pat sngew  
 ia thngan ja ne ym pat sngew kwah bamja

K<sub>1</sub> da siat sulo<sub>1</sub> de shajrong kum ka dak jong ka jingleh kmen leh  
 sngewbha baroh kine nga la thoh katkum ka jing ioh<sub>1</sub> ka jongnga  
 haba nga leit bam Nohkhat sha ing k<sub>1</sub> jait Lamar, k<sub>1</sub> khun k<sub>1</sub> ksiew  
 jong i MaWoh Syngkha Lamin

Kine harum kilong k<sub>1</sub> kyntien ba pyndonkam haba Nguh Ble<sub>1</sub>  
 Nohkhat (Yn a<sub>1</sub> tang khyndiat kum ka nuksa jong kata ka  
 Jinglehniam)

**KA NGUH BLAI NOHKHAT**

**Phui kamwa khan, Kamwa pan, Iow oo pura.**

**(KŊI)**

**Kamwa phah kɪ Beikha**

**Kamwa phah kɪ Beɪman**

**Kamwa phah kɪ Lok**

**Kamwa phah kɪ Joor**

**Wa kɪ Beikha Rɪm**

**Wa kɪ Beikha Thymme**

**Wa hangnu oo khan**

**Wa hangnu oo pan**

**Myntu da pynlai**

**Myntu da pynlut**

**Chapoh Khynriam**

**Chapoh Nangriam**

**Chirta oo suk oo chong**

**Chitra oo suk oo thiah**

**Wa oo sum kyllum**

**Wa oo sum kyn-geit**

**Wa phah kɪ Blai**

**Wa phah kɪ Syiem**

Oo wa da ap sai

Oo wa da ap pdiang

Hapoh Symphiah

Hapoh Shalynnang

Kamwa kren u Kñi

Kamwa kren u Pasan

Katwa sngiawbang

Katwa sngiawthiang (Phui shisien ai sien)

Kamni u khan

Kamni oo pan

Myntu da pynlai

Myntu da pyllut

Wa ha khmat u Lane

Wa ha khmat u Latlur

Wa ha khmat ka Lamet

Wa ha khmat ka Ladaw

Wa ha khmat ka pyllein

Wa ha khmat ka pyrthu

Katwa sngiawbang

Katwa sngiawthiang (phui )

(Shwa ban Bam Syngbad Dolkha)



၆၂. Nawaamsong hapoh Wah Myntang.



U Nor Pyrdi & Nawramsang Heh, ha jan ka Jingkieng.





Ka Thwei Lamin(ka jaka ba u samla Singh Lamin u leit  
bia puri).



Mawramsong ha Thwei Lamin.



Ka Wah Myntang.



K1 Mawramsang ha Wah Myntang.



Ki MawLong Mawteh ha Wah Myntang.



To katte se mo khoot ki Beikha Rim Beikha

Thymme

Ioh i ta sait kjat sait kti

Waroh wa chat ki Beikha Rim Beikha Thymme,

Kamwa booh ki Ma ki Woh

To Kattu da dep ki Beikha Rim Beikha Thymme

oo sait kjat sait kti

Ioh pynmih phiang pymmih skoo

Tea ioh oo suit blai suit syiem

Wa ki Beikha Rim Beikha Thymme

bad ki lok ki joor

**KI KARBAR** (ki sei ki phiang ba don sying, kha tyrkhong, ka mluh bad sam ta baroh ki ba wan hangta )

Kñi Iow moo lok moo joor, Beikha Rim Beikha Thymme, i wa khroo i duh i duk ioh re da ka doh da ka khlain, oo ia bam phi kat i khon wa ioh ki kynthai ki khynnah oo ee ia i

Beikha Rim Beikha Thymme To Kñi i leh kat i wa khreh ki kynthai ki khynnah i leh oo iabam bad ki lok ki joor

Kñi To Beikha Rim Beikha Thymme, da toh i poi pyntoh i niam i rukom

Beikha Rim Beikha Thymme To Kñi kamwa da phah kamwa da ong phi oo ia ieh (pynsah) chi wait chi phiang, wym hoi oo dam kamwa pynjuh ki Ma ki Woh Ki San Teiñ ki Chiphaw Teiñ,

Kñi To Beikha Rim Beikha Thymme kattu da dep phi, ioh i

arah pliang Chim Karbar rah kɪ pliang

(Sdang sa ka ba kɪn ɪa sam Jalieh)

Kɪ Karbar Ap moo Kɲi moo Kpa, Beikha Rim Beikha Thymme  
moo lok moo joor ɪoh oo pynmɪh pliang ɪoh oo bam jalieh, ɪoh oo ee  
ka Um saɪtkti ɪa kɪ Beikha Rim Beikha Thymme, wa ɪa kɪ lok kɪ joor

Kɲi To Beikha Rim Beikha Thymme, kɪ lok kɪ joor da ɪoh um  
da ɪoh wah, ɪoh ɪa bam ja ɪ kattu

(Hadien ba ladep bam ja patde)

Kɲi Rangbah(MaWoh) To Beikha Rim Beikha Thymme, kattu  
da ɪa kdang ja kdang jhur phi, man lam pu kdang re, sngiawbha ɪapan  
ham ɪa sarom ham ɪa mynraiñ I ja hi wot oo wa ɪa pynkdang ɪ se

Beikha Rim Beikha Thymme To Kɲi ɪ da kdang ɪ se (Kɪ sa ai  
um saɪt kti bad um dih)

Kɲi To Beikha Rim Beikha Thymme, lok kɪ joor, shongsar moo,  
ɪoh oo ɪabam kwai bam pathɪ Kɪ wa mɪh laɪt mɪh bar, ɪoh ɪabam pathɪ  
sar ne

Kɪ Karbar To Kɲi to Kpa, Beikha Rim Beikha Thymme, kɪ lok  
kɪ joor, kattu ɪoh oo pynmɪh u pathɪ kyntien Kam kɪ wa mynjoh  
sngiawbha ɪapan, ham ɪa sarom ham ɪa mynraiñ

Kɲi Oh da ɪa joh kɪ waroh

Beikha Rim Beikha Thymme Da ɪoh ɪ waroh u pathɪ kyntien  
Kɲi Kattu ɪoh oo ee oo pathɪ tylli ɪa kɪ Beikha Rim Beikha Thymme  
ɪa kɪ lok kɪ joor Wym ye oo joh oo jam, ɪoh chiwait chi pliang, kamwa  
da pynjuh kɪ Waheh kɪ Warim Katwa da ɪoh ooni oo pathɪ u kwai  
waroh, ɪoh ɪ oo lai chaphrang kat cha wa poi luti oo, Chiwait chawah  
chiwait chaneñ, ɪoh oo chim nam chim mane, uni u pyrsa u ksoo, ɪoh  
u chait oo tram To phi kɪ lok kɪ joor ya embhah em nusib ɪoh oo  
khroo ka kamai hadien habud, kat ha kɪ sngi kɪ yong oo, ɪoh oo nang



oo booh stiar booh ingkar, ~~Hawa lai~~ cha wah chaneifi, cha ka Um  
para ka diefi para, wym hoi khang lad khang lutu ioh oo chait ioh oo  
nang.

Beikha Rim Beikha Thymme To Kñi i leh i ye ioh oo ong, oo ia  
chim nam ia chim mane, chiroop chilang ioh oo kmai ioh oo heh. Ioh  
oo kmai ka kjat ioh oo kmai ka kti chiroop wa ki beikha Rim Beikha  
Thymme, wa u Kñi wa u Kpa, ioh oo dar kamdar ka jri kamdar ka  
kya, ioh oo man khai ioh ooman khaba, hawa lai chawah chaneifi

Ki Lok ki Joor Te nga ioh pynbun kyntien re Beikha Rim Beikha  
Thymme Te nga leh pynbud shisien arsien kam oo lok kam oo joor,  
na ka dien na ka rwit yongphi, oo ia chim nam chim mane, ioh oo  
chait oo nang ooni oo pyrsa oo ksoo yongphi Oo ya embhah lang i ki  
lok ki joor, ki man ki wa khoot u Kñi u Kpa, Beikha Rim beikha  
Thymme Chiroop chilang wa u Kñi wa ki beikha Rim Beikha  
Thymme bad ki lok ki joor waroh

# **KI JING BATAI**

Por pyntoh i niam i rukom    Ka ladei ka por ban sdang noh ka  
lehniam leh rukom

Chiwait chi pliang    hap ieh pynsah shishyit ar shyit i dohkha  
bad u sying ha ka pliang

San teiñ Chiphaw teiñ    Longshwa Manshwa

Ki Karbar . . . Ki Nong iarap kam

U chait oo Tram    Un shait un khlain

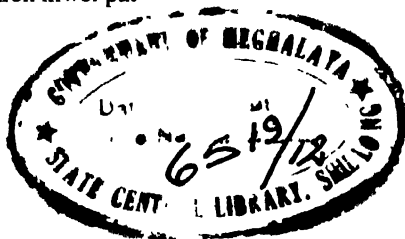
Booh Stiir Booh Ingkar    Ban nang ban kynshew kyndiap

Um para Dieñ para    sha shnong Nongwei

Ioh oo Kmai ioh oo heh    Ba un san ba un heh

Kamdar ka jri kamdar ka kya    Ban bha ka kama ka kajih

Ka dien ka rwit    . Ba pynbud ne pynrap lang ia ka jingong ne  
jingkren kiwei pat





## DA KAJUH KA NONGTHOH

1. Tang Mapu Namar Jongnga
2. Ngam Banse.
3. Ki Sohkyrdot ka Jingiet
4. Help Book on "Our Country and the World" for Class V (As per NCERT Syllabus).
5. Jar La Ka Bhah
6. Ai Ngan Iap Ha Ksangkti Jong Phi
7. Shano Ka Lawei U Hynniew Trep. (Drama)
8. Ki Bria U Shri Shdei.
9. Ka Thwei Lamin bad ka Lehniam ki Phar

### BAN DANG MIH.

10. Ki Khana Lyngkot.
11. Ngan Bud Ia phi Sha ba Sep ka Sngi
12. Ka Lehniam\* (Bisari & Durga Puja) ha Nartiang

La Pynmih bad Pynphriang da ki "Laloo Brothers" Umsohsun

Shillong 1

LALOO BROTHERS  
UMSOHSUN  
SHILLONG-793001.